

KULTŪRA

MENAS ✠ LITERATŪRA ✠ MOKSLAS

Žvaigždžių muzika ir tyla

Mokslininkas Jonas Grigas šiame numeryje rašo apie žvaigždžių muziką. Apie tai, kad dainuoja juodosios bedugnės, užgesusios saulės. Žiūrint į Hubble'o nuotraukas iš kosmoso, patikėti tuo nesunku – už daugybės šviesmečių nuo mūsų nutolusios galaktikos ir kosminiai ūkai skleidžiasi kaip gėlės nuostabiausių atspalvių gausa.

Ir ispūdis toks, kad tos spalvos spindėdamos skleidžia muziką, nepagaunamą žmogaus ausiai - tas paslaptingas natas gali girdėti nebent sapne, kai ir mūsų pojūčiai tampa sapniški. Kai matome užmerktomis akimis, jaučiame neprisiliesdami, girdime kiekviena kūno ląstele kaip girdi augalai.

C. S. Lewis „Kipšo laiškuose“ rašė, kad tyla ir melodija yra patys bjauriausi dalykai kipšui, todėl nelabasis iš visų jėgų stengiasi, kad žemę ir žmogų užkariautų triukšmas. Ir jis džiaugiasi, kad tai neblogai pavyksta.

Triukšmas – tai ne tik nesupratinga kaimynė, visu garsu įjungusi televizorių, vaikas, kurį tėvai verčia groti fortepijonu, paliktas namuose terjeras, nebetveriantis vienumos ir panašiai. Tai daugelis kitų dalykų, kurių mes netgi nelaikome triukšmu – pavyzdžiui, kad ir tušti plepalai, ir nesvarbu, ar politikų prieš rinkimus, ar dviejų kūmučių, susitikusių prie parduotuvės, ar televizijos šou, kur šito triukšmo pastaruoju metu itin daug: pokalbiai, prisipažinimai, atsivėrimai ir pasigyrimai – visa tai, kas nieko nereiškia. Netgi kai kurios akcijos, šiaip jau lyg ir liudijančios piliečių jautrumą ar pilietiškumą, yra tik triukšmas. Prie kurio jau pripratome ir kurio nebegirdime.

Kur kas paveikėsnė yra tyla. Kaip nejauku pasidaro žmonėms, kurie, gražiai ir daug plepėdami, staiga nutyla lyg ką pamiršę ir nebežino, ką sakyti. Dažniausiai, žinoma, atsimena ir vėl pradeda nuo pradžios ir tą patį. Ir nejaukią pauzę pamiršta. O jeigu jau atsitinka, kad pauzė prailgsta, o žmogus nebežino, ką sakyti, paprasčiausia nuo tos pauzės pabėgti, sugalvojus mandagią priežastį.

Ir kas gi gali žmogų dėl to smerkti? Argi to neišgyvename kiekvienas iš mūsų? Tos nejaukios pauzės?... Tos tylos, kuri gąsdina, nes staiga atsiveria tai, kas slypi už šio pasaulio pavidalo: dangus, begalybė, žvaigždžių muzika.

Tada mes skubame atgal - čia, į žemę, į kasdienos triukšmą, prie kurio esame įpratę ir kurį vadiname „tikru gyvenimu“. Tokiu, kuris neleidžia, pakėlus galvą į žemą, švini-nį dangų, prilaikomą elektros laidų ir dangoraižių, galvoti – o kas gi yra už to kevalo, už to lukšto, kokie pasauliai, kokia šviesa, kokia melodija?..

O juk mūsų sielą, kaip ji bebūtų ramdoma ir protinama to „ikro gyvenimo“, jo pragmatiškų ir racionalių taisyklių, ima staiga ir persmelkia kibirkštis, staigi ir trumpa, bet sukrečianti visą esybę. Sapne, tikrovėje, tarp sapno ir tikrovės. Nes mums duota dovana išgirsti net tada, kai negirdime, ir pamatyti, net kai nematome...

Renata Šerelytė

Kosminio aparato Hubble nuotr.

ĮŽENGIMAS

Įeidamas į čia, palik rūbus,
palik tą lazda, laisvę ir apsiaustą,
kas suverpta, nukalta ir išausta –
nė vienas daiktas priimtas nebus.

Įeidamas į čia, numesk rūbus,
įeik į tuščią patalpą kaip stovi,
lyg kad į šaltą sudaužytą stotį –
ir varnos jos kiaurymėse pabus.

Įeidamas į čia turi palikt rūbus –
tu pamatysi, kaip suaižo sienas
vijoklių šaknys, kaip suyra sielos,
pavirsdamos į dulkių šviečiančius stulpus.

Įeidamas į čia, nuplėšk rūbus:
jie nieko nebereiškia šituos plotuos, –
tik tavo staigiai užsidegęs protas
čia paskutinis spindulys ir bus.

Marcelijus Martinaitis

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Žvaigždžių muzika ir tyla • **2-as psl. Stanislovas Abromavičius.** Jono Babicko tremties keliai • **3-as psl. Birutė Jonuškaitė.** Maranta. Ištrauka iš romano • **4-as psl. Pranas Visvydas.** Trys eilėraščiai/ **Romualdas Kriaučiūnas.** Poetinė istorija prozos formatu • **5-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė.** Dainuojanti portretų meistrė • **Jonas Grigas.** Nematoma, bet girdima žvaigždžių muzika • **7-as psl. Rasa Bačiulienė.** Dailininkas Vladislovas Žilius: „... Ir bus ta ateitis kaip šiandiena...” (2) • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Stasys Goštautas. Adomo Galdiko spalvų odiseja • Metų knygos rinkimai.Valdas Papievis.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. suteikė 15 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lie-tuvybės puoselėjimas pa-saulyje“

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Jono Babicko tremties keliai

Petras Babickas Ročesteryje, JAV, apie 1920 m.

Julija Leišytė- Petrylienė ir Albina Leišytė-Babickienė, 1925 m.

Stanislovas Abromavičius

Šio pasakojimo herojus – Subačiuje, Kupiškio rajone gyvenantis pedagogas, o dabar jau pensininkas Jonas Babickas. Ištremtas su tėveliais į Sibirą 1948 metais, tada jam tebuvo ketveri. Lankė rusiškos mokyklos septintą klasę kai sužinojo, kad su šeima gali grįžti į Lietuvą. Sugrįžus pradėjo mokytis Viešintose, Anykščių rajone. Baigęs vidurinę, įstojo į Vilniaus pedagoginį institutą, nuslėpęs, kad buvo tremtinio vaikas. Tačiau sovietiniai saugumiečiai apie tai sužinojo, Jonui bebaigiant pirmąjį kursą, pradėjo tardyti dėl biografinių faktų slėpimo. Pagaliau paėmė tarnauti į sovietinę kariuomenę. Sugrįžęs iš ten po trejų metų, institute mokslą tęsė, tapo rusų kalbos mokytoju. Buvo paskirtas dirbti į Kupiškį, paskui keturias dešimtis metų mokytojavo Subačiaus vidurinėje. Jau nepriklausomybės metais toje pačioje aukštojoje mokykloje įgijo ir istorijos mokytojo kvalifikaciją.

Atgimimo metu buvo vienas iš aktyviausių Kupiškio rajono Sąjūdžio narių. Turi Lietuvos valstybės apdovanojimą – Sausio 13-osios atminimo medalį. Gindamas nuo okupantų Lietuvos radijo ir televizijos stotį buvo sužalotas – sulaužyti šonkauliai. Šiandien Jonas – aktyvus Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos narys, apdovanotas ženklų „Už nuopelnus Lietuvai“, taip pat Sąjūdžio medaliau. Dalyvauja Subačiaus gyvenvietės bendruomenės veikloje.

Šis pasakojimas paremtas jo, sesers Genės Babickaitės-Nečiūnienės, taip pat tremties draugų Stasio Apšegos, Antano Šleivio, Mykolo Užos, Kazio Vilimo atsiminimais

Apie Petrą ir Albiną Babickus

Aštuoniolikmetis Šimonėlių kaimo, Šimonių parapijos, Kupiškio valsčiaus berniokas Petras Babickas 1912 metais netoliese gyvenusio žydo padedamas perėjo Rusijos–Vokietijos sieną ir iš artimiausio uosto keleiviniu laivu išplaukė į JAV. 14 metų (1912–1926) jis gyveno Ročesteryje, Niujorko valstijoje. Dirbo sunkų darbą lentpjūvėje. Benešiojant lentas, žaizdomis pasidengė pečiai, tačiau jaunuolis buvo kantrus. Vėliau gavo lengvesnį darbą gamykloje prie konvejerio. Laikotarpis užsidirbti buvo palankus: Pirmojo pasaulinio karo metais daug vietinių vyrų savanoriais išėjo į frontą, tarp jų buvo ir lietuvių. Taigi, bedarbių nebuvo. Petrui Babickui patiko tvarka šioje šalyje, jis žavėjosi demokratija, pagarba žmogui. Ten sutiko daug gerų žmonių. Kartą, kai susirgo ir labai nusiminęs sėdėjo miesto parke, priėjo nepažįstamas žmogus, išklause ir pasakė: „Nepergyvenk, aš tave išgydysiu...“ Tai buvo geras gydytojas. Jis atliko sudėtingą operaciją, po kurios Petras pasveiko.

Per keturiolika metų šioje valstybėje susitapė dolerių. 1926 metais grįžo į Lietuvą, apdovanojo visus gimines, sau nusipirko trisdešimt vieno hektaro ūkį Viešintų valsčiuje, Nemeirių kaime (dabar – Anykščių rajonas). 1930 metais susituokė su Albina Leišyte iš Šimonių parapijos, Migonių kaimo, gimusia 1905 metais. Ji, būdama devyniolikos metų, 1924 metų rugpjūčio 23-25 dienomis dalyvavo pirmoje visos Lietuvos Dainų šventėje Kaune. Išvykstant į šią šventę buvo sunkus atsisveikinimas su mama. Jos širdis jautė, kad dukrą mato paskutinį kartą, ji verkė. Albina pasakė savo motinai: „Gal man nevažiuoti?“ Tačiau pastaroji liepė šventėje dalyvauti... Sugrįžusi mergina neberado motinos: dėl žaibo iškrovos sudegė gyvenamasis namas, o ji ugnyje žuvo... Po tokios nelaimės tėvo sveikata pablogėjo, darbai atiteko vaikams. Iš jų pilnametė buvo tik Albina, kiti dar maži, tačiau stropiai talkininkavo.

Albina mokyklos nelankė, savarankiškai išmoko skaityti, rašyti. Daug Maironio eilėraščių mokėjo atmintinai. Gražiai audė, siuvinėjo, buvo labai gera kulinarė. Priklausė pavasarininkų organizacijai, mylėjo Dievą, Tėvynę. IštekJusi už Petro Babicko, padėjo jam ūkininkauti, augino vaikus. Petras Babickas kartu su kitais ūkininkais savo lėšomis pastatė Viešintų pieninę ir aprūpino ją modernia technika. Dirbo Viešintų valsčiaus viršaičio pavaduotoju, laikinai eidavo ir viršaičio pareigas. Dalyvavo saviveikloje. Gera vaidino žydą Keturakio komedijoje „Amerika pirtyje“. Mokėjo groti armonika. Nacių okupacijos metais viešai pasisakė prieš žydų šaudymą.

Prasidėjus antrajai sovietų okupacijai, Babickai partizanus rėmė maistu. Šiandien Viešintų kapinėse, apjuostose tvora su modernių formų trijų skliautų metaliniais vartais, gali perskaityti pavardes tų, kurie priešinosi okupantams ir žuvo. Tai Algimanto apygardos partizanai Antanas Antanėlis (1916–1944), Bronius Antanėlis (1919–1945) ir Pranas Masys, žuvę 1944–1945 m., šeši Šarūno rinktinės Jaučiaus būrio partizanai: būrio vadas Juozas Karvelis-Klajūnas, Šernas (1921–1949), Jonas Baltakys, Ona Talantaitė-Katinienė-Jonukas, Birutė Kiaulevičiūtė-Neužmirštuolė, Povilas Pečkus-Žasinas ir Zuzana Railaitė-Lakštingala, žuvę jau 1949 metų balandžio 27 d. Šimonių girioje, netoli Žliobiškių kaimo. 1994 metų rugsėjo 10 d. palaikai buvo perkelti į Viešintų miestelio kapines.

Jono Babicko pasakojimai

TREMTIS

1948 metų gegužės 22 d. penkiasdešimt trejų metų Petras Babickas kartu su keturiasdešimt trejų metų žmona Albina Babickiene, keturiolikos metų dukra Gene, trylikos metų sūnumi Alfonsu, dešimties metų dukra Aldona ir manimi, ketverių metų Jonu, buvome ištremti į Sibirą. Sovietų valdžia mūsų šeimą apkaltino tuo, kad rėmėme partizanus ir kad turėjome trisdešimt vieną hektarą žemės. Į Subačiaus geležinkelio stotį tremtinius suvežė iš Anykščių, Kupiškio, Panevėžio apskričių ir sutalpino į šešiasdešimt dviejų gyvulinių vagonų ešeloną. Dviem garvežiais dideliu greičiu išvežė iš Lietuvos. Mus

vargino užkalti langai, tvankus oras, vietos stoka. Vaikai klykė.

Rusijoje ešelonas greitį sulėtino. Ginkluoti kariškiai vyrus, moteris ir vaikus kartu varydavo gamtinių reikalų atlikti po vagonais. Novosibirske, kai varė visus į pirtį, ginkluoti sargybiniai tyčiojosi iš nuogų moterų. Traukiniu važiavome apie penkis tūkstančius kilometrų į Krasnojarsko kraštą. Išlaipino mus Kamarčiagos stotyje. Ten atviroje vietoje praleidome savaitę. Iš šakų pasidarėme palapines, apgaubėme jas lietpalčiais. Giedojome birželines pamaldas.

Kelių ten nebuvo. Lyjant žemė darėsi gliuti: mašinos negalėdavo važiuoti. Kai lietus nelijo, mus toliau gabeno sunkvežimiais iki siaurojo geležinkelio stoties *Tajožna* (Mansko rajonas). Ten gyvenome pašalėje dvi savaites. Vėliau nuvežė į miške stovintį didelį baraką, kuriame gyvenome iki vėlyvo rudens. Ta vietovė vadinosi *Medveža*. Mūsų, šešių žmonių šeima, davė mažą kambarį, kuriame sukvėrus maišus, galėjome tik stovėti, daugiau vietos nebuvo. Miegoti lipdavome ant barako gultų. Kankino blakės. Jų buvo tiek daug, kad mama šakele braukdavo jas nuo ketverių metų vaiko.

Susirgome dizenterija, kruvinąja. Nuo jos kai kurie tremtiniai mirė. Aš nuo tos kruvinosios nusilpau. Prasidėjus žiemai, atvežė mus į Orešnos trečią gyvenvietę (Krasnojarsko kraštas, Mansko rajonas). Patalpino mus seno, supuvusio barako keturiasdešimties kvadratinį metrų kambarį keturias šeimas: mūsų, Babickų šeimoje, buvo šeši, Čerškų – penki, Ragauskų – penki, vokiečių tautybės šeimos – trys žmonės. Vietos buvo labai mažai. Patogumų jokių neturėjome. Žiemą barako sienos apšerkšnydavo. Gyvenome prie Badžejos upės, kuri įteka į Maną, o pastaroji – į Jenisiejų. Iš tos upės ir vandens atsinešdavome. Žiemą prasikirdavome eketę. Pavasarį vanduo upėje būdavo drumzlinas. Šulinių neturėjome. Tremtinių pagrindiniai darbai buvo miške.

Medžius pjaudavo skersiniais pjūklais, vėliau – benzininiais. Iš pradžių nupjautus medžius iš miško veždavo arkliais, paskiau – traktoriais. Prie upės veždavo jau automašinomis. Traktoriams ir automobiliams vietoj skysto kuro naudojo medžio kaladėles. Ir tik tremties pabaigoje technika tobulėjo.

Daug vargo lietuviai patyrė Sibire. Per didelius šalčius teko dirbti. Ir badas kankino tremtinius. Jeigu ne siuntiniai iš Lietuvos, mūsų šeima būtų išmirusi badu. Gelbėjo nuo bado motinos brolis Kazys Leišys, sesuo Julija Petrylienė, tėvo sesuo Barbora Uldukienė, brolis Jurgis Babickas. Mūsų mama mažiausiai valgydavo, stengdavosi, kad vaikams daugiau liktų, kad vyras nemirtų Sibire. Badu mirė Pavilonių iš Jurgiškio kaimo, Viešintų valsčiaus, septynerių metų duktė, Jašiūnų duktė iš Kupiškio, maža Banių dukrelė iš Inkūnų kaimo, Albino ir Broniaus Repečkų tėvas iš Debeikių kaimo, Lionės Sunkurytės tėvas iš Gilvydžių kaimo, Valonienė iš Jovarų kaimo, Subačiaus valsčiaus, Valonio Juozo-Merkio, Vaižganto rinktinės Kėstučio būrio vado motina, Jomantienė, Felikso Jomanto motina iš Vilniaus, palaidota Tajožnos kapinėse ir kiti. Tremties pradžioje Badžeisko miško pramonės ūkio viršininkai susitardavo su komendantais ir tremtiniais nemokėdavo už darbą.

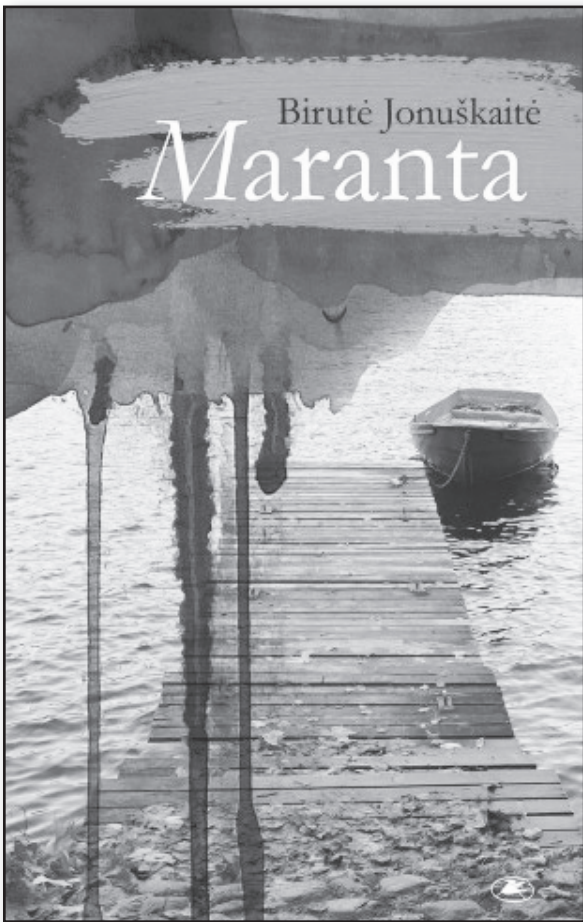
Patekę į Sibirą, iš pradžių dauguma lietuvių nemokėjo kalbėti rusiškai. Atėję į kontorą, kalbėdavo lietuviškai: „Dirbi, dirbi, o pinigų nėra...“ Rusai tarnautojai tyčiojosi iš lietuvių, kartodami šiuos žodžius. Tremtiniai, kurie pirmaisiais tremties metais negaudavo siuntinių iš Lietuvos, vaikščiojo nuo bado ištinę. Pamenu taip atrodžiusius penkiolikmetį Čerškų Joną iš Lašinių kaimo, jo vienmetį Albiną ir metais vyresnį Bronių Repečką iš Debeikių kaimo (visi iš Anykščių rajono).

Komendantais buvo karininkai, vaikščiojo apsirengę kariškomis uniformomis. Žiaurumu pasižymėjo komendantas Ivanikovas Orešnoje. Iš Bagdonavičių šeimos, kurių vaikai buvo maži ir badavo, atėmė atsivežtas auksines monetas ir kitas brangenybes, kurias tremtiniai ruošėsi keisti į maistą.

Medvežoje tremtinys Jonas Baranauskas komendantui Ivanikovui aiškino, kad Lietuvoje kiekviena šeima paliko po 5-6 karves. Todėl Sibire jis paprašė kiekvienai lietuvių šeimai duoti nors po vieną. Tokios tremtinio mintys komendantui Ivanikovui nepatiko. Baranauskas, jo žmona, du nepilnametiai sūnūs (vienas iš jų – Albertas) ir kiti drąsėni žmonės pagrindinės Orešnos gyvenvietės centre buvo suklupdyti ir išvežti šiaurės kryptimi. Tremtinį iš Širokij Logo gyvenvietės Bronių Valikonį komendantas Ivanikovas mušė.

Nukelta į 6 psl.

METŲ KNYGOS RINKIMAI • PROZA

Birutė Jonuškaitė

MARANTA

Ištrauka iš romano

Visi Rekrūto vaikai, kaip kokie ežeriniai tarp žuvų kiauras dienas nardę, žuvimi penėti, gal net ir po vandeniu pradėti, o jau ypač ju dvi su sese, jūržolių moterys, labiausiai pasiilgdavot žvynais aplipusių tėvo kailinukų, jo storų, žiemos žūklei skirtų veltinių, motinos burbuliavimo, kad skusdama ešerius susibado rankas, tarsi jau kitų žuvų ežere ir nebūtų, ir tos visas ligas gydančios, iš lėkštės kylančio karšto, kvapnaus garo gijos, kurios suvienydavo visą šeimą tarsi koks šamano išburtas dūmelis, pripildydama trobą tylios, visus saugiai apglėbiančios meilės.

Saulės ranką žvynai surijo visą visutėlaitę. Ir dešinią šoną, ir dešinę šlaunį. Nelietė tik krūties, lopinėlio aplink bambą ir trikampėlio tarp kojų. Kai žvynai jau buvo nukeliavę blauzda iki čiurnos ir persikėlė į kairiąją kūno pusę, supratom, kad sesei liko visai nedaug. Jie greitai sučiulps ne tik visus jungiamuosius audinius, raumenis, nervus, bet užspaus plaučius ir širdį.

Ji mirė su švariu, bet visiškai sunykusiu kai riuoju klubu ir visai gražiai išlikusia koja: pusiau moteris, pusiau undinė. Viltė, tarp dangoraižių, ant grindinio užaugęs, mirties neregėjęs vaikas, ramiai linktelėjo galva, kai pasakiau:

– Nereikėtų tokio kūno atiduoti į svetimas rankas. Nuprausime ir aprengsime ją pačios.

Rimtas žmogus, pastaruosius mėnesius Saulę

matęs tik iš tolo, su naktiniais marškiniais arba užklotą, sėdėjo pakraupęs už kambario, kuriame ją rengėme, durų ir pusbalsiu dejavo:

– Jūs ne kaip žmonės, jūs vis kitaip, čia ne koks Lenkijos ar Lietuvos užkampis, čia šitaip negalima, dar baudą sumokėsime... Ir dar jos nori gedulingus pietus kieme suruošti – beprotės, visiškos beprotės... Galų gale neiškentė Almutis:

– Tėvai, už-si-čiaupk!

Palaidojome Saulę su alyvų spalvos suknele ir pirštinaimėmis. Kaip kad ji norėjo. Kaip kad prašė, apžiūrinėdama savo deformuotus pirštus. Aukšta, gofruota apykaklaitė dengė subjaurotą kaklą.

Velionės išgubenti atvykę *Turner-Potter* vyrukai buvo gerokai nustebę, bet paskui, matyt, net ir apsidžiaugė, kad dalį darbo mes už juos padarėme ir dabar reikės tik šiek tiek grimo bei atitinkamos temperatūros, o suma už laidotuves bus paimta ta pati kaip visada. Velionės kauleliai net ir per suknelę styrojo, taigi nebuvo ko baimintis, o neįprastai šviesus, mirusiems visai nebūdingas veidas, įrėmintas garbanų, net ir be grimo tiko ne tik laidojimo namams, bet ir kokiam holivudiniam filmui apie gražuolę vampyrę.

Apie tai pašnabždomis kalbėdamiesi, atsargiai ikėlė ją į plastiko maišą, o su juo – į savo furgoną ir išsivežė. Prieš tai, žinoma, idėmiai nužvelgę palydinčiuosius. Jei būtum šyptelėjusi, gal būtų pamatę tavo kruopščiai slepiamas iltis.

Žiūri į sesės duotą vizitinę, atsimeni nurodymą, kad *ta įstaiga* visai šalia buvusios lietuvių bažnyčios, *juk tu žinai, eidavom anuomet, kai pas mus gyvenai*, bet anuomet, tą vieną vasarą po vidurinės, kurią sesė tau skyrė kaip dovaną už puikiai išlaikytus egzaminus, eidavot visur kartu, o dabar tu turi surasti vieną. Privalai atkurti sesės prisakymą važiuoti pro *Dover court* parką, *Kipling, Bloor* arba 427 greitkelio ir tada bus *Callege*. Juk prisimeni *Little Italy*, ten dažnai apsipirkdavome... Taip, bet dabar ne prekių ieškosi, o namų, kurie sesei buvo labai svarbūs.

Ji taip sakė, tačiau nepaaiškino, ką ten veikdavo.

– Tik nueik, būtinai nueik ir pranešk, tie žmoooooonės mane gelbėjo šitiek meeeeeeetų, jie turi žinoooooti, – vienu atskivėpimu išdainuoja sesė.

Tu irgi turi žinoti, kodėl sesė ten lankėsi dažniau nei bažnyčioje ar prie jos esančiame lietuvių bankelyje. Bažnyčią, tiesą sakant, nugriovė ir pastatė naują buvusios katalikių seselių mokyklos vietoje, prie greitkelio, kur paprastai važiuojama automobiliu, bet tyčia neprašė Eduardo, kad duotų raktelius. Slenki miesto transportu, nes nori būti valandai kitai nematoma, negirdima, išsirengusi neva išrinkti, kur sesei paskutinį kartą viešai atgulti: *Bloor Chaptel* ar *Dundas Chaptel*.

Iš tikrųjų ir vieni, ir kiti laidojimo namai (nes jokių koplyčių ten nėra) priklauso tai pačiai *Turner-Poter*, kurią visada pasirenka lietuviai, nes firmos savininkas buvo dosnus ir lietuvių slaugos namams paaukojo nemažą sumelę. Žinoma, ne šiaip sau, o tam, kad ten savo paskutiniuosius metus ramiai ir patogiai leistų jo motina.

Tau atrodo, kad sesei dabar jau bet kur bus pagogu, ir koks skirtumas, arčiau ar toliau nuo namų, nuo lietuvių bendruomenės centro, slaugos namų, iš kurių, kas pajėgs, tas atvažiuos ir dvi ar tris stoteles, o kam jau liko telaukti, kaip sesei, kad *išneš*, visai nerūpi, kaip toli yra kapinės.

Į jas suveža iš visos valstijos, ir ne vien katalikus, ne vien tokias Kristaus pasekėjas kaip sesė, praėjusią tūkstančius kartų visas kryžiaus stotis ir neprarusią nei Merlinos Monro šypsenos, nei savo balso švelnumo.

Apie jį tau pasakos nuo malonių prisiminimų tai prisimerkdama, tai klapsėdama prikljuotomis, ilgomis kaip voro kojos blakstienomis, ant daugybės pagalvių ir pagalvėlių įsitaisiusi *tos įstaigos* vadovė, maždaug pusantrų šimto kilogramų sverianti juodaodė, viena ranka ilguose putliuose pirštuose graščiai laikydama smilkstančią ploną cigaretę, o kita kas kiek laiko pakišdama neklusnią garbaną po čigonaiškai apie galvą apjuostu ir virš kairės ausies surištu spalvingu šaliu.

Nusibraukdama nuo riestos nosies prakaito lašelius, pasitaisydama milžiniškas krūtis prilaukančią liemenėlę, ji nesiliovė dūsavus:

– *Sally, Sally, she was an angel...* Mes būtinai ateisime. Visi palydėsime. Tokios mūsų tradicijos. Ji

daug sielų išgelbėjo ir tu į ją panaši, jeigu kada prireiks pagalbos, žinoma, aš tau nelinkiu, kad susirgtum, bet, sakau, jeigu reikės – ateik, priimsim be bandomojo laikotarpio. Vėliau tau parodysiu, kaip mes čia puikiai įsikūrę, ir viskas – geradarių dėka, toks mūsų principas – paslauga už paslaugą...

Ir ji, pakvietusi tave pritūpti šalia, ant kilimais išklotų grindų, neprašoma ėmė pasakoti, kad daugelis neištveria, pabėga po dienos ar savaitės, nes juk negali rinktis, graži ir aukštas, plona ir liesas:

– Koks tuo metu yra, su tokiu ir eini, širdėle, ir neklausi, kiek jam liko gyventi, nes kiekvieno ligą žinau tik aš. Kai *Sally* pirmą kartą atėjo, maniau, kad ji apsimetinėja, negalėjau patikėti jos diagnoze, maniau, kad yra nevisprotė, nes nuėjo švytėdama su tokiu – vien griaučiai, skrandžio vėžio suėstas, – ir išėjo švytėdama, žemės kojomis nesiekdama. Taip ji visus tuos dvidešimt dvejus metus vienus plaukti mokė, kitiems pėdas masažavo, į radono vonias palydėdavo, tretiemis leido savo garbanas šukuoti...

– Kiek, kiek metų? Tai negi ji atvažiavo jau?..

– Gal tau vandens? Ne, turbūt geriau... Ei, Chosė, atnešk mums vyno!

Purpurinei užuolaidai prasiskleidus, prie juodaodės ant žemo staliuko nusileido sidabrinis padėklas ir dvi taurės. Jų turinys gražiai derėjo su prikljuotais neregėto ilgio nagais, spindinčiais virš padėklo kraštelio. Nuo jų tavo žvilgsnis kilo aukštytyn grubokais pirštais, stambiu riešu, atsitrenkė į šilkinio chalatelio rankogalį ir tada jau kilstelėjai akis aukštytyn, netgi labai aukštai, nes prieš tave stovinti žmogysta buvo bene dviejų metrų su trupučiu: ryškialūpė vanilinės garbanotos blondinės šypsena kabėjo virš rytietiškais raštais išmarginto mėlyno drabužio kaip koks musulmoniškas mėnulio pjautuvas, o šokoladinės akys rėkte rėkė apie visuose kūno lopinėliuose dygstančius juodų juodžiausius plaukus, plaukelius, gyvaplaukius, kurie vis dėlto nebuvo idealiai nuskusti nuo Chosė blauzdų, kuriomis, išmatavusi visą „grazuolės“ stotą, jau leidaisi žemyn, iki rožinių pūkuotų šlepečių...

– *Sally* mirė, o čia jos sesuo, pasakyk ir kitiems, eisim palydėti, kas galės...

– *O my Good, o my Good, o my Good!* – Chosė sucypdė isterišku balseliu ir, užsidengęs veidą delnais, išsvirduliavo atgal už užuolaidos.

– Jis labai jautrus... labai geros širdies, jiedu puikiai tiko su *Sally*. Nedaug ir jam teliko, gal pusė metų, gal šiek tiek ilgiau ar trumpiau...

– Kaip sesuo jus surado?

– Kaip ir visi. Mes nesireklamuojam. Matei mūsų iškabą? „Spe salvi facti sumus – esame išgelbėti viltimi.“ O kur viltis, ten ir meilė, o kur meilė – kiekvienas yra laukiamas svečias.

Svečias į namus – Dievas į namus. Taip kalbėdavo tėvas, traukdamas iš spintutės buteliuką, kai tik kas nors peržengdavo slenkstį.

Vieną kartą iš anapus ežero valtimi atsiyręs smailialiežuvis Julius jį „pataisė“:

– O žinai, kaip lenkai sako? Svečias į namus – žmona nėščia.

– Nu, irgi neblogai, – nusikvatojo tėvas. – Vis tiek į namus, o ne iš namų... ir dar šitoks turtas! Už aciū!

Kvatojo tik vyrai.

Tau buvo keista, kad motina nesijuokia, ir nors neša į stalą užkandos – lašinių, duonos ir svogūno – bet deda kažkaip nemandagiai, garsiai terkstelėdama lėkštes, beveik numesdama prie jų šakutes ir peilius.

Tiek jau tu, snargliukė, suvokei – netiko motinai vyrų kalbos, kaip kad dabar netiko susirinkusiai giminei staiga šarvojimo salėje pasirodęs naujas lankytojų būrys: pirmoji, kaip ir dera, iliūliavo juoda šilko suknia ir sniegenos pilvelio raudonumo trigubom eilėm nukarusių karolių vėrinio pasipuošus „Spe salvi“ vadovė. Šį kartą galvą susijuosus raudonu šaliu taip, tarsi tai būtų tiurbanas.

Šalia jos – kaip iš juodalksnio sukaltos plačios statinaitės, – slinko rožiniais aukštakulniais pakaukšijamas, apsimovęs juodas timpas, trumpu rožiniu sijonėliu sudžiūvusį užpakaliuką aptempęs ir milžiniškas krūtis užsirioglinęs dvimetris Chosė – geltonos garbanos krito ant auksu pasiuvinės baltos palaidinės, ant rankos tabalavosi mažutė, auksinių žvynelių rankinė, o ausyse – kumščio didumo apvalūs, tuščiaviduriai auskarai.

Nukelta į 8 psl.

Aldonos Ruseckaitės nuotraukos

PRANAS VISVYDAS

TRYS EILĖRAŠČIAI

APSILANKYMAS

Būna, kai praeitis arčiau –
Nei būdavo tenai anksčiau –
Veidai ir įvykiai atgiję
Laiko tave glaudžiai apviję:
Tada ten mokeisi mąstyti
Ir laiko lėksmo nematyti
Neklausei motinos, kodėl
Jai buvo lemta tik liūdėt.

Pušis ant sienos ta pati,
Kurią tapydavo duktė –
Kas vasarą keliaudavom
Prie Lokio ežero... stebėt
Viršūnių sąskrydžius ratu.
Kartodavom: kaip nuostabu
Kalnuos visai šalia dangaus –
Be miesto eismo įtaigaus.

Nesistebiu, kad šiam name
Sugrįžta tai, kas buvo gera
Netgi lietuviškai prabylanti
Ant stalo nėrinio mintis:

Ten, tau toli išėjus, akys ...
Tik būsimas dienas matys.

2014

PAUKŠTIS

Ne paukštis, o laidas
lyg retas Teofilės laiškas
lietaus spalvomis lieja
tolimos šalies mintis.

Jos sunkias į drobę
tarp siūlių paklysta ir
reginys lauke virsta
sumirkusia skara

Paukštis nuo laido yra
nusinešęs jos pažadą
pranešti kažką svarbaus
seniai išsiųstam laiške

Dabar vien ratų žlegesys
pritaria lūkesčio stygai
o tyškančiame purve
nyksta niūnuota giesmė

Ir sakiniai varvėdami
lango stiklu žemyn
primena tai, kas
turete turėjo, bet
ilgų ilgai neįvyko ...

2015

KIEMAS

Taip kartais būna
kai vėjas lanksto
šakas matau lietuje
ant gelstančio tako
sraunias vageles.

Taip susidėsto
kai trinkteli durys
nuo pikto „sudie“!
ir žingsnius palydi
čiurkšlės žolėj

Ir likusios mintys
negali padėt
nes taip gi būna –
ir dera tik patylėt

Poetinė istorija prozos formatu

Romualdas Kriaučiūnas

Rita Gabis. A Guest at the Shooters' Banquet. My Grandfather's SS Past, My Jewish Family. A search for the Truth. Bloomsbury, New York. 435 psl., kietais viršeliais.

Knygų lentynoje ši knyga pasirodė 2015 m. rudenį. Mano žmona, sužinojusi kad tai knyga lietuviška tematika, ją nusipirko ir pradėjo skaityti. Ji daug ir greitai skaito. Po kelių dienų pastebėjau, kad knyga atidėta į šalį. Žmona paaiškino, kad prisivertė skaityti tik pirmus septynis skyrelius. O skyrelių knygoje – 52. Tai mane sudomino. Pradėjau knygą skaityti ir ištverčiau iki pabaigos. Ištverčiau, nes prisiverčiau.

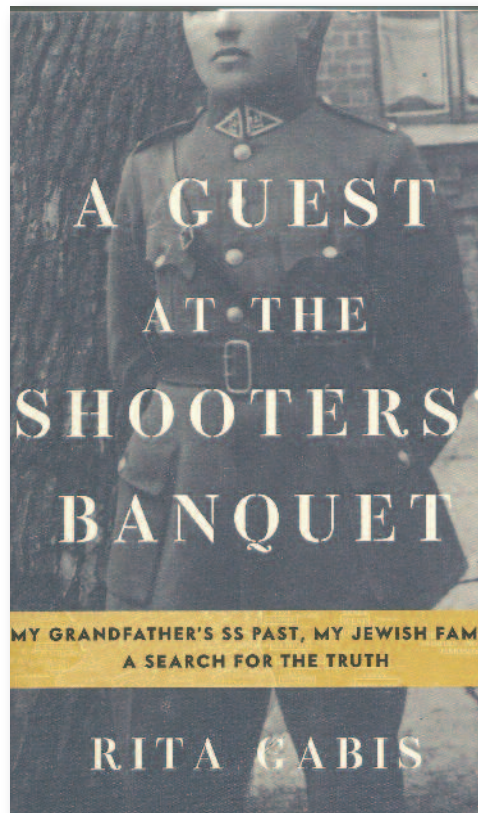
Įpusėjus knygą, prisiminiau praeities patirtį. Išėjimo į kariuomenę proga draugas man nupirko Boriso Pastarnako knygą „Daktaras Živago“ (*Doctor Zhivago*). Knyga jau buvo laimėjusi Nobelio literatūros premiją. Ją pradėjau skaityti labai susidomėjęs. Sulig kiekvienu puslapiu susidomėjimas mažėjo, tačiau, nenorėdamas būti nemandagus knygą dovanojusio draugo atžvilgiu, prisiverčiau skaityti toliau. Nors po puslapį kas dieną. Šioje knygoje buvo prikimšta tiek daug veikėjų, išdėstytų istorijos fone, kad man buvo tiesiog sunku suvokti, kas vyksta. Tik du kartus pamatęs filmą pagal šią knygą, pagaliau suvokiau, kas vyko.

Panaši nuotaika apėmė beskaitytant Ritos Gabis supintą poetinę istoriją, išreikštą proza. Knygos autorė pristatoma kaip poetė ir istorikė. Mano pastangos patirti, kokius mokslus ji baigusi ir ką veikia, buvo beveik nesėkmingos. Teradau, kad Hunter kolegijoje New York mieste ji yra „Adjunct Lecturer“ (pagalbinė pasikaitininkė). Ji moko kūrybinio rašymo. Išleistos dvi jos poezijos knygos. Sprendžiant iš dabar aptariamų knygos, atrodo, kad autorė išivėlė į istorijos narpliojimą. Knyga reklamuojama kaip memuarai ir istorinė biografija.

Knygos pavadinimas liudija, kad autorės senelis pristatomas kaip buvęs esesininkas, tačiau knygoje tokio fakto neužtikau. Ritos Gabis senelis Petras Pūronas 1941–43 m. buvo slaptosios policijos viršininkas Švenčionyse. Slaptoji policija buvo pavaldi gestapui. Atrodytų, kad knygos autorė supainiojo SS ir gestapą ir savo senelį apvilko SS uniforma, nors ant knygos viršelio pavaizduotas Petras Pūronas su Lietuvos kariuomenės uniforma. Gestapas buvo policijos, o SS – kariuomenės dalis. Kaip ten bebūtų, per tris dienas Švenčionyse buvo sušaudyta apie 8000 žydų. Autorės manymu, jos senelis tame procese turėjo dalyvauti ir susitėpė savo rankas nekaltų žydų krauju. Prieš keturis metus ji rimtai susidomėjo šiuo klausimu ir pradėjo rinkti archyvinę medžiagą ir iš gyvų liudininkų išgirstus prisiminimus. Ją berinkdama lankėsi keturiose šalyse, žinoma, ir Lietuvoje. Sutelktą informaciją sudėjo į knygą, bet tas sudėjimas labai painus, tiesiog poetiškai palaidas. Po knygos išleidimo autorė žiniasklaidai prisipažino, kad jos studija prasidėjo nuo nulio, nuo ignoracijos.

Tame pokalbyje ji mini, kad jos motina gyva ir gavo jos knygą, bet nežinanti, ar motina tą knygą skaitė.

Autorė savo šeimą laiko žydiška, nors tik jos tėvas buvo žydas. Motina – lietuvė, dipukė. Lietuvis ir jos senelis, dėl kurio autorė vis dar sielojasi. Atvykdamas į Ameriką, jis turėjo užpildyti formas apie savo praeitį. Ten jis pažymėjo, kur dirbo ir ko-

kias pareigas užėmė. Dabar jo anūkė, knygos autorė, tarsi kaltina JAV emigracijos tarnybas, kad senelis buvo priimtas į Ameriką ir kad vėliau gavo JAV pilietybę. Taip pat kaip įrodymą ji pateikia medžiagą, kad senelis Švenčionių geto gyventojams kelis kartus suteikė lengvatų. Tuos gestus ji tiesiog minimalizuoja ir lieka įsitikinusi, kad senelis buvo žydų žudikas. Teliaka tik surasti įrodymų. Autorė sako, kad neturės ramybės, kol nesuras atsakymų į visus ją kankinančius klausimus. Iki šiol rasti atsakymai jos netenkina. Taip pat reikia paminėti, kad knygoje, kad ir probėgsmom, minimi sovietų organizuoti lietuvių ir kitų tautų trėmimai ir vežimai į Sibirą, palietę ir jos giminę.

Istorinėje biografijoje (taip knygą pristatoma skaitytojams) neradau tikslesnių žinių ir informacijos dėl naudotų šaltinių. Priimta, kad tokie šaltiniai tekste nurodomi numeriu, o puslapio pabaigoje ar knygos pabaigoje pateikiami patys šaltiniai. Šioje knygoje to nėra. Vietoje to, knygos pabaigoje yra 20 puslapių paaiškinimų, nurodančių knygos puslapi, kuriam tas paaiškinimas taikomas. Apie tuos užslėptus paaiškinimus sužinojau tik perskaitęs knygą. Tai tikrai stebėtinas kitioniškumas, nematytas jokiame istoriniame ar biografiniame leidinyje. Nejaugi tai poetinės prozos pavyzdys?

Knygos pradžioje autorė rašo apie du sapnus. Pirmajame sapne ji yra medžiojama. Antrajame sapne ji yra žudikė. Ji kreipiasi į terapeutę, vardu Eva Braun, kad visa tai išsiaiškintų. Įdomus sutapimas – terapeutė yra žydė. Tačiau ji iki galo neišaiškino, ar jos senelis, motinos tėvas, iš tiesų yra žudikas. Po ketverių metų pastangų, parašiusi storą knygą, ji neišaiškino to nei sau, nei skaitytojams. □

Dainuojanti portretų meistrė

Poetas Dainius Gintalas su šeima ir su Gryte (centre) šalia autoportreto „Pabučiuok mane saldžiai ir švelniai“.
L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotraukos

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Grytės Pintukaitės portretų paroda „Gyvenimo spalvos ir atsakymai“

Portretai tarsi gyvenimo filmai... Pilkas Švitrigailos lapkričio vakaro g. kiemas (čia, menų inkubatoriuje, įsikūrusi *Galerija555*) stačiais geležiniais laiptais atvedė į visai kitą pasaulį, kur nuo sienų žvelgė spalvingi autorės darbai, pagarbioje vietoje – šviesaus atminimo režisierės Galinos Dauguvietytės portretas, nutapytas maždaug pusmetį prieš josios iškeliavimą į amžinybę. Portretai pakabinti be pavardžių, be pavadinimų, pažįstamų ar įkvėpti tiesiog gatvėje sutiktų žmonių... Dauguma – Kauno dramos teatro aktoriai, dainininkai, meno pasaulio atstovai, draugai. Atpažįstamas Beatričės Grincevičiūtės portretas su paukščiu (iš Beatričės namų muziejaus), nepagražinti autoportretai.

Paroda skirta amžinai meilei, kuri galima tik pakilus aukščiau žmogaus prigimties. Pasak Grytės, tik dieviškoji meilės prigimtis yra pilna pati iš savęs ir myli nereikalaudama atsako. Tačiau ... „meilė, deja, negali būti nepamaitinta. Ji trokšta, kad jai atsiliptų“. Tema ir įkvėpimo šaltinis – žmogus, spalvinga ir prieštaringa meilė, vyro ir moters ryšys. Pasak Grytės, kiekvienas spalvų derinys – unikalus dviejų žmonių pasaulis, patirtas tik jų vienu – niekam nežinomas, netgi nesuprantamas.

Žmogus, jaučiantis erdvę, nėra vienišas. Per spalvas, garsus, judesius ir emocijas bendraujame su savais pasauliais. „... Esu įsitikinusi, kad pasaulyje nėra vienvietės ir vienišo žmogaus, jei jis toks jaučiasi, jis vis viena nėra vienas – jis yra su erdve, kurioje kalbasi su tyla“, – sako portretų meistrė Grytė Pintukaitė.

Pripažinimas Kinijoje ir pakvietimas. Rugsėjo mėnesį Grytė Pintukaitė (g.1977 m.) kartu su tapytoju Antanu Obcarsku (g.1958 m.) atstovavo Lietuvai šeštoje tarptautinėje Pekino bienalėje, kurios tema – „Atmintis ir sapnas“. Iš 500 dalyvių buvo atrinkti tik 14 menininkų (iš daugiau kaip 18 tūkst. kūrinių – 335 darbai). G. Pintukaitės portretinė kompozicija „Tu taip toli“ pateko tarp dešimties geriausiųjų. Po Pekino bienalės atidarymo kitą dieną ten pat surengtame simpoziume ji skaitė (ir dainavo) pranešimą tema „Užuomina ir tyla mene“.

Dalyvavo 94 šalyse, ir tik menininkai iš Indonezijos, Bangladešo, Mongolijos, Armėnijos, Ukrainos, Baltarusijos, Estijos ir Lietuvos pakviesti savo kūryba reflektuoti Kinijos dvasią ir dalyvauti ateities parodoje „Kinija užsienio menininko akimis.“

Įvertinimas, pasisakymai, kalbos. Portretistės mokytojas, VDA prof. Arvydas Šaltenis kalbėjo apie ypatingą Grytės atidumą žmogui ir jo jausenoms, išryškėjusį dar studijų metais: „Jai niekada modelis, pozuojantis paveikslui, nebuvo tik modelis – tai buvo Žmogus. Pintukaitės portretuose nemažai eg-

Portretas „Tu taip toli.../ You are so far away“, įvertintas Kinijoje

zaltuotų būsenų, vidinius asmenybės kodus atveriančių spalvų“. Poetas Dainius Gintalas pastebėjo, kad G. Pintukaitės sukurti vyrų portretai įtraukia atskleista galia ir jėga, kuri neretai iškyla kaip nukreipta prieš moterį – šiek tiek slegianti, o kartais netgi užgniaužianti. Dailės kritikas, filosofas Algis Uždavinytis: „Kūrėja tiki, kad žmogus yra „Dievo atvaizdas ir paveikslas“ – kad jo vidinė sandara arba teigiamų kokybių visuma nėra atsitiktinė elementų kombinacija. Ji liudija betarpiškai ikūnytą dvasios pasaulį, pranokstantį savaiminės prasmės stokojantį materijos lukštą“.

Autoportretas su Popiežiumi buvo padovanotas *Galerijai555* mainais už šią parodą. Tai milžiniškas laiminančio gėles ir Grytę popiežiaus Jono Pauliaus II portretas „Sodo aplankymas“, kuris gimė iš vizijos, kai Grytė laukėsi sūnaus Manuelio. Laiške Popiežius iš tiesų palaimino jos darbus, beje, dėl ligos jau negalėdamas su ja susitikti.

Palaikymo komanda. Sesuo Gabrielė, LMTA studentė (14 metų jaunesnė už Grytę) ir jų tėtis, Nacionalinio Kauno dramos teatro aktorius Algirdas Pintukas aktyviai dalyvavo atidarant parodą. Gabrielė buvo ir pranešėja, ir atlikėja – ji antroje šios parodos dalyje dainavo ištikimiausiems svečiams. Tėtis deklamavo eiles apie žmogaus prigimtį. (Prieš porą metų Nacionalinio Kauno dramos teatro Didžiosios scenos fojė Grytės Pintukaitė-Valečkienė surengė tapybos parodą „Emocijų kelionė“, skirtą tėvelio Algirdo Pintu-

Ilgesio vėduoklė, 2015. Drobė, aliejus, 60x66,5

ko 70-mečiui.) Teko persimesti žodeliu su Gabriele. Ji, kaip ir sesė Grytė, dėkiną tėčiui už scenos meistriškumo pamokas, o lituanistei mamytei (jau anapusbėje) – už išminktą taisyklingą kalbą. Ją, studentę, dažnai kviečia pabūti koncertų pranešėja...

Grytės veikla. Kūrybinės dirbtuvės Pakalnės g., kur ir tapoma, ir dainuojama (Grytė – sopranas), ir rengiami magiški muzikiniai aktoriniai vakarai tarp paveikslų su drabužių dizainu. Pvz., šių metų sausį Grytė surengė Hermano Hesės „Stepių vilko“ būsenų meno būties vakarą, jame, be kitų žinomų poetų, dainininkų ir atlikėjų, dalyvavo kartu su sese Gabriele kaip dainininkė. Be viso to, Grytės dar laukia įvairūs projektai su vaikais, tokie kaip „Svajonių medis“, vaikų plenerai, o Vilniaus naujamiesčio moksleivių namuose – dailės ir teatro studija „Paveikslas“.

Įspūdžiai. Netikėtumai. Per šios parodos atidarymą pasijutau tarsi būčiau prieškario Kauno salono vakarėlyje. Lengva šviesiai žalia suknia tarsi fėja tarp gėlių skraidė parodos kaltininkė Grytė, apsupta gerbėjų. Lankytojų buvo tiek daug, kad kai kurių kalbėtojų žodžiai sunkiai buvo girdimi. Grytė Pintukaitė, atidarydama parodą, paleido iš rankų baltą balandį, kad šis perduotų žinią – jos paveikslų gyvenimo spalvas ir atsakymus visiems kitiems. Balandis, nuskrیدęs į kitą salę, staug prisiglaudė prie parodos lankytojo, sėdėjusio priešais Grytės autoportretą, peties.

Per parodos atidarymą pristatytas Grytės Pintukaitės 31 portretinių kompozicijų albumas su kompaktiniu disku, kuriame – tapytojos muzikinės improvizacijos. Ištvermingiausiai buvo pakviesti į tango vakarėlį. □

Grytės paleistas baltas balandis nutūpė ant dailininko Česlovo Polonsio peties

Negirdima, bet matoma dangaus muzika

efoto.lt nuotr.

Jonas Grigas

Dažnas tamsų vakarą mėgsta pasigėrėti žvaigždėtu dangumi ir pasvajoti. Matome nesuskaičiuojamą daugybę žvaigždžių, bet negirdime jokio iš dangaus sklindančio garso. Tačiau dangus dainuoja. Tas dainas skleidžia Saulė, žvaigždės, galaktikos ir ypač juodosios bedugnės. Iki šių laikų negirdėjome, bet dabar mokslininkai jas pamatė ir išgirdo. Kaip?

Danguje atrandama vis daugiau užgesusių žvaigždžių, kurios, išdeginusios savo vandens kūrą, virsta labai didelio tankio kūnais, vadinamais juodosiomis bedugnėmis. Dėl didelės masės ir traukos jos pagauna ir praryja viską, kas pasitaiko jų kelyje, net šviesą (iš tikrųjų didelė juodųjų bedugnių trauka užlenkia šviesos spindulius). Todėl

jos nematomos. Tačiau jos dainuoja.

Persėjo galaktikų spiečiuje, esančiame už 300 milijonų šviesmečių nuo Žemės, didelė juodoji bedugnė dainuoja tą pačią melodiją jau 2,5 milijardo metų. Kaip mokslininkai išgirdo tą melodiją?

Garsui skliti reikia medžiaginės aplinkos – oro, vandens ar kietųjų medžiagų. Garso bangos sukelia medžiagos molekulių virpesius, juos vienos molekulės perduoda kitoms. Kai tie virpesiai pasiekia žmogaus ausį, girdime garsą. Bet kosminėje erdvėje nėra nei oro, nei vandens, nei kietųjų medžiagų, todėl garsas joje skliti negali. Kad jį išgirstume, juodajai bedugnei, tarsi operos primadonai, erdvėje reiktų dainuoti rezonansine gaida. Juodųjų bedugnių, kurių masė šimtus tūkstančių ar milijonus kartų didesnė už Saulės masę, galaktikų centre gausu.

Mūsų Paukščių Tako galaktikos centre taip pat

rasta labai didelės masės juodoji bedugnė. Nors manoma, kad iš juodosios bedugnės niekas negali pabėgti, kai kas vis dėlto pabėga. Juodosios bedugnės kartais milžinišku greičiu išmeta medžiagos ir energijos mišinį čiurkšles. Jos plinta karštomis juodąją bedugnę supančiomis dujomis ir sukuria telkinius.

Garso bangos yra slėgio bangos. Juodosios bedugnės generuoja milžiniškos galios slėgio bangas, ir jos sklinda galaktikų dujose greičiu, artimu šviesos greičiui. Išmetamos medžiagos čiurkšlės yra tarsi lazda, o dujų paviršius – tarsi būgnas, kurį daužo ta lazda. Nors žmonės negali išgirsti šių garso bangų, nes garsas nesklinda beore erdve, kuri skiria mus nuo šių juodųjų bedugnių „būgnų“ mokslininkai jas pamatė rentgeno spindulių teleskopais.

Garso bangoms sklindant galaktikų dujomis, didesnio slėgio sritys rentgeno spinduliais matomos šviesesnės, o mažesnio slėgio sritys – tamsesnės. Lygiai taip matome kietųjų kūnų atomus rentgeno spindulių difrakcijos būdu.

Garso bangas kosmose kuria ir kiti tarpžvaigždiniai objektai ir įvykiai. Visata gaudė 380 tūkst. metų po Didžiojo Sprogimo. Didžiojo Sprogimo silpstanti daina, pereinanti į gilų riaumojimą ir šnypštimą, matoma iki šių laikų. Didysis Visatos sproginimas, žinoma, buvo begarsis, nes reikėjo laiko, kad slėgio banga erdvėje sukurtų garso bangas gimusios Visatos laisvųjų elektronų rūke.

Saulė taip pat gieda jau kelis milijardus metų. Konvencinės srovės Saulės paviršuje sukuria slėgio bangas, jos sklinda į Saulės vainiko vidų ir atgal ir verčia Saulės paviršių virpėti ir skleisti garso bangas. Šios bangos mokslininkams leidžia geriau suprasti Saulės vidaus sandarą. Panašiai gieda ir žvaigždės.

Taip Saulės, žvaigždžių ir juodųjų bedugnių muzika mokslininkams leidžia geriau suprasti Visatos prigimtį. Nors joks gyvas Žemės padaras negali išgirsti kosmoso muzikos, dangaus orkestras groja, o Žemės astronomai ir astrofizikai yra geriausi jo klausytojai techninėmis priemonėmis. □

Jonas Grigas. *Ateitis jau atėjo. Mokslo populiarinimo knyga.* – Vilnius, Tyto alba, 2015

Jono Babicko tremties keliai

Atkelta iš 2 psl.

Kazys Mažulaitis iš trečios Orešnos gyvenvietės eidamas pro šalį pasiūrėjo į komendanto kabineto langą. Ivanikovas, tai pastebėjęs, išsikvietė tremtinį į kabinetą ir skėlė antausį, tačiau Kazys Mažulaitis tvirtai laikėsi ant kojų, negriuvo. Tada Ivanikovas išsitraukė pistoletą. Gal galvojo, kad tremtinys priešinsis. Tas sadistas reikalavė, kad 14–15 metų paauglės naktį ateitų pas jį į kabinetą. Kai šios nenueidavo, bausdavo tėvus.

Genės Babickaitės svajonės žlugo tremtyje

1948 metų gegužę bebaigianti Viešintų progimnaziją, išlaikiusi lietuvių kalbos egzaminą, mano sesuo Genė Babickaitė iš miestelio ėjo į namus. Netoli namų sutiko kaimyną Antaną Užą, kuris pasakė: „Genute, jūsų šeima veža į Sibirą, nežinau, ką tu darysi?..“ Genė galėjo išvengti tremties, slėptis pas gimines ar kaimynus, surasti prieglobstį, tačiau nusprendė, kad jos likimas turi būti toks, kaip ir visos šeimos. Klasės draugės sužinojo apie jos nelaimę ir atvažiavo į Subačiaus geležinkelio stotį atsisveikinti, tačiau ji jau buvo gyvuliniam vagone, kurį saugojo ginkluoti kariškiai. Jie neleido susitikti su tremtine.

Progimnazijoje Genei mokslas sekėsi gerai. Prancūzų kalbos mokytojas Vladas Steponavičius patarė ateityje studijuoti prancūzų kalbą. Apie tai Genė ir svajojo. Norėjo būti prancūzų kalbos mokytoja. Tačiau tremtyje jos svajonės žlugo. Sibire neturėjo sąlygų mokytis. Badas vertė dirbti, nors jai ir atsiuntė į Sibirą iš Lietuvos progimnazijos baigimo atestatą. Mokytoja Ona Užtupaitė parašė jai ir laišką. Sibire dauguma tremtinių trylikamečių, keturiolikmečių, penkiolikmečių ėjo dirbti į mišką prie statybų ar geležinkelio. Tie, kurie pateko į lagerius (ikalinimo įstaigas), dirbo ir šachtose, nors ir buvo nepilnamečiai. Genė penkiolikos pradėjo dirbti prie siauruko geležinkelio. Darbas buvo nelengvas. Teko tiesti geležinkelio atšakas, kiloti sunkius pabėgius, pėsčiai per šalčius eiti 10–15 kilometrų į darbą ir grįžti iš jo. Po Stalino mirties jau pradėjo vežioti į darbą, tačiau vargo buvo ganėtinai daug. Žiemą per pietų pertrauką pasišildydavo prie laužo sušalusią duoną, iš sniego išsivirdavo arbatos. Su bendradarbiais sugyveno labai gerai. Iš pradžių brigadai vadovavo Urbonas. Vėliau šios pareigos atiteko jo dukrai Onai Urbonaitei-Apšegienei. Šioje brigadoje dirbo ir jos sesuo Julija, bendrapavardė Vlada Urbonaitė. Genės geriausios draugės buvo Julija ir Ona Urbonaitės. Gaila, bet jos jau iš-

Albina ir Petras Babickai, Genė, Alfonsas ir Aldona prie naujo namo Nemeirių kaime, 1938

keliavo į Amžinybę. Šioje brigadoje dirbo Genė Medžiūtė, Janina Medžiūtė-Pekarskienė, Elzbieta Vilimaitė-Semėnienė, Bronė Vilimienė, Ona Majauskienė.

Po darbo Genė savarankiškai išmoko siūti. Daug metų be siuvimo mašinos siuvo drabužius mūsų šešių žmonių šeimai. Tik tremties pabaigoje nusipirko siuvimo mašiną. Gražiai mezgė, siuvinėjo. Žavėjo visus maloniu balsu, nuostabiomis dainomis ir giesmėmis, raiškiai deklamavo eilėraščius, mėgo piešti. Orešnos trečiojoje gyvenvietėje Genė aktyviai dalyvavo tremtinių veikloje. Ji dėkinga Antanui Užai iš Jokūbiškio kaimo, Viešintų

valsčiaus, kuris kiekvieną sekmadienį tremtiniais organizuodavo pamaldas. Į jas drausmingai susirinkdavo daug lietuvių. Genė buvo geriausia Antano Užos pagalbininkė. Ji gražiai giedojo, nuoširdžiai meldėsi, puošė altorių. 1958 metais grįžo iš tremties, Kupiškėje baigė siuvimo kursus. Ištekėjo už Vaclovo Nečiūno, gyveno Vilniuje ir gimtajame kaime, tapo kulinare, giedojo Viešintų bažnyčios chore. Gyveno pas sūnų Valdemarą Rokiškyje, tačiau 2015 metų spalio 25 d. mirė. Palaidota Viešintų senosiose kapinėse.

Pabaiga kitame numeryje

Dailininkas Vladislovas Žilius: „...ir bus ta ateitis kaip šiandiena...” (2)

Rasa Bačiulienė

Tęsinys. Pradžia 2015 m. lapkričio 14 d. „Kultūroje”

Žilius laišškai iš armijos, rašyti ant bloknoto lapelių, kurių į voką tilpdavo keturi šeši lapukai, tarytum die-noraščiai, kuriuose dailininkas aprašė ne tik savo nuo-taikas, bet ir gamtovaizdžius, žmonių veiklą, kasdienę būtį. Juose atsispindi ne tik itin jautri dailininko as-menybė, bet ir to laikmečio dvasia. Kviečiame skai-tytoją patį susipažinti su dailininko Žiliaus laiškų iš Karaliaučiaus ištraukomis.

1964. VII. 16

Štai jau ir kariaujam. Sėdžiu dabar didelės aikštės pakrastyj, aplinkui aukštos liepos, o už jų ei-lės raudonų raudonų stogų. Tai mūsų kareivinių aikštė, viskas čia statyta vokiečių, viskas griežta ir kartu savotiškai gražu. Beveik visur gotika. Žiba raudonos plytos, aštrūs namų kampai ir ryškiai rau-doni stogai. Ar galvojo Hitleris kažkada statydamas čia kareivines, kad kada nors čia vaikščios ir gyvens kareiviai, bet visai ne vokiečiai?... Visas miestas toks, visas miestas – tai ištisos kareivinės. Kažkada jis va-dinosi Insterburg... Civilių čia beveik nėra. Miestas didelis ir kadaise matyt buvęs labai gražus. Tebe-stovi ir dabar kažkokia gotikinė katedra su špilium, aukštai iškylančiu į dangų, ir dar bažnyčia, gal ir daugiau yra kas gražaus, bet nieko dar nemačiau (ir artimiausiu laiku nematysiu, turim bent mėnesį ar daugiau išbūti tik kareivinėse), su įdomumu vaikš-čiosiu po miestą, kai bus galima, nors čia perspek-tyvos atrodo gana pilkos... Nežinau, nuotaika sa-votiška, gyvenimas čia keistas: švarus kaip vanduo ir beprasmiskas. Švarus tuo, kad gyveni sveikai, vi-sur tvarka, apskaičiuota kiekviena valanda, visą lai-ką užimtas, maistas labai paprastas, bet gana stip-rus. Beprasmiskas tuo, kad tai, kuo visą laiką esa-me čia užimti – yra beprasmiska. Mūsų grupė dvy-lika žmonių iš Vilniaus ir Kauno, visi užbaigę aukštąsias mokyklas: gydytojai, muzikantai, teisi-ninkai, ekonomistai, kalbininkai... kam mums visa tai?

Džiaugiuosi, kad galiu čia piešti, tai vienintelis tikras malonumas, anksčiau šito taip ryškiai ne-buvau pastebėjęs.

Šiandien buvom už miesto maudytis. Beeidamas žvalgiausi, viskas lyg ir matyta, bet kartu ir sveti-ma. Jei Tu pamatytum, kaip čia tie vargšai rusai ren-giasi, košmaras. Prie duonos gatvėj vingiuoja mil-žiniškos eilės... Gyvenant Lietuvoj tai sunku net įsi-vaizduoti. Kada važiuovom traukiniu per buvusią Prūsiją – lygumos, lygumos, pievos, miesteliai rau-donų plytų ir dar raudonesnių čerpių stogais, gra-žu, bet niekur nėra sodybų, nėra žmonių, kraštas tuš-čias, o koks tai turtingas kraštas, kokios čia turi būti žemės, jos visai nedirbamos.

Bučiuoju Peliuką į ausele.
Greitai rašyk.

1964. VIII. 18

Gavau šiandien laiškėlį. Pasiilgau didžiausiai, norėčiau priglausti ir nugarėlę dailiausią paglos-tinėti.

Klausi kaip gyvenu. Keistokai aišku, slegia tas beprasmiskumas, be to, čia griežto režimo stovyk-la, niekur neišeisi ir nieko gero nepamatysi.

Šiandien perveda į naują padalinį, tai galutinis skirstymas. Mūsų, lietuvių, grupę išsklaido, liūdna, tokios sąlygos žmones greit suartina!.. Susitarėm su-sitikti po vainos...

Kai gausi atostogas – parašyk, gal galėsi atva-žiuoti, iš Vilniaus eina tiesioginiai traukiniai, ke-turios valandos kelio. Yra čia kur apsistoti, atrodo bent trys viešbučiai, tokiu nepaprastu momentu ir mus išleidžia porai dienų, žiūrint kokia tiems ab-liams nuotaika.

Šiandien saulėta, Pelinėli. Rašau didžiausius nu-merius per visą šarvuočio šoną ir laukiu pietų. Šian-dien juk šeštadienis, bet mums reikia dirbti ir šiandien, ir ryt.

Nežinau, kokia diena šiandien, nebeskaičiuoju. Gal bus saulėta.

Dirbu šiandien tokiam lauže, kur daug visokių geležinių dėžių ir kurios vadinamos tankais. Man patikėta nudažyti kai kuriuos skardos gabalus, bei

Vladislovas Žilius šalia savo kūrinių

perdažyti kelio rodykles, sakė, jei pakenčiamai pa-vyktų padaryti, tai duotų net ir tvorą nudažyti!.. Aiš-ku, didelis pasitikėjimas dailininku visada jaudina, – dirbu su įkvėpimu.

Jau ruduo. Keistas toks. Siunčiu Pelinėliui keletą piešinėlių.

Gavau paradinę uniformą, kur iš vienos kelnių pusės laisvai išeina dar vienos kelnės. Reikia per-siūti, už persiuvimą reikia mokėti. Pasiųsk skubiai penkis rublelius.

Daug valgyk ir daug miegok. Turbūt atostogų die-nos greit bėga. Ir man ėmė laikas greičiau bėgti, tu-riu daug darbo, tik aišku man iš jo naudos jokios.

1964. X. 20

Kur dabar mano Pelinėlis, tipena savo letenėlėm, gal nameliuose manų košelę verda? Visą laiką gal-voju apie savo žmonelę. Pelinėlis ir neįspėtų, kur da-bar esu. Kelius tiesiu. Toli nuo Černiachovsko, kaž-kokiam poligone, dešimtis kilometrų aplinkui eina negyvos lygumos, išraustos duobių, dar iš karo, ir da-bar tankų išknaisiotos, niekur nei trobelės, nei miškų, žolė keisčiausia, kažkokie piktžolynai, ir duo-bės, duobės, grioviai...

Gyvename palapinėse. Darbą pradedame šeštą ryto, miegoti einam dešimtą vakaro. Naktys tamsios, lyja, barbena į palapinės stogą. Miegu šilčiausiai, Pe-linėlio prisiųstais baltinėliais apsivilkęs, ir kojine-lės šilčiausias apsiavęs, kiekvieną vakarą persi-rengdamas šypsausi galvodamas apie savo Pelinėlį.

Labai įdomiai maitina: bulvių košė – tik bulvės ir vanduo, arba makaronai – tas pats, pietums sriu-bos samtis ir košės samtis, irgi tik vanduo, riebalų nėra, duona, mėsos nėra, o kasam griovius... Jei dar anksčiau, kol nekariavau, man būt kas pasakęs apie tokią tvarką – būčiau nepatikėjęs! Taigi, gyve-ni – vis ką nors nauja pamatai.

Grįšiu ateinantį rudenį, lygiai tuo laiku kaip da-bar, gal kiek vėliau. Spalio 25 d. vykstu į karininkų kursus.

Saulėlė vis keliauja per dangų, matau dabar kiek-vieną saulėtekį ir saulėlydį, šiandien ūkanota, ir sau-lė kaip ištiškusi dėmė, nei šviečia, nei nešviečia.

Ryt šeštadienis, žadėjo atvežti kiną, ir popiet net dirbt nereikės.

Jau naktis. Palapinėj turiu žibalinę lempą. Ačiū, kad atsiuntei radijėlę. Klausausi džiaz! Baisiai įdomu čia, tokioje vietoje, girdėti tokią muziką, ir keista, kitas pasaulis, iš kažkur, kažkas.

Vis tik kaip mes izoliuoti, ir kartais net iki ko-kio absurdo: mūsų grupės viršininkas uždraudė klausytis bet kokios kitos stoties, išskyrus Maskvos! O, Viešpatie, jei būčiau savo ausim negirdėjęs – nepa-tikėčiau! Tiesiog košmariškas bukumas, žmogaus kultūra sunykusi iki nulio, apskritai, sunku įsi-vaizduoti ir patikėti.

Lyja, lyja, dabar mums politinis apsišvietimas,

apšviečia mus tiesiog mūsų palapinėj, viršininkas skaito iš gazetų, tokius didžiai „įdomius” dalykus, kokie paprastai ir rašomi sovietiškosose gazetose.

Braidom po purvynus beveik iki kelių, kasam griovius, landžiojam po triūbas, kurios būna sker-sai kelio patiestos vandeniui nubėgti, mat reikia iš ten purvą ištempti, užsikimšusios, na ir apskritai da-rom kitus „įdomius” dalykus.

Papasakosiu Pelinėliui apie kelius, kuriuos čia matau ir kurie man daro įdomų ir keistą išpūdį. Tai griuvėsiai kažkada žydėjusios civilizacijos, jie vie-ninteliai ir teisliko. Jie labai gražūs, medžiai medžiai abejose šalikelėse, sodinti didžiuliai medžiai, visuose keliuose, bėga jie dangaus fone iškėlę savo nuogas ša-kas lyg gyvi, gražiausias azūras. Apleisti keliai, nie-kam nereikalingi, išdaužytas asfaltas, – tazikai va-žiuoja kur tiesiau, žmonių nėra, aš pasiilgau gyve-namų vietų, gyvybės, viską nusinešė karas, liko iš-rausti, pilni minų laukai...

1964. X. 25

Ką veikia Pelinėlis? Šiandien sekmadienis, lyja, lyja, ilsinu letenėles palapinėj, dirbti reikės tik po pie-tų.

Galvoju apie Vilnių. Kur mūsiškiai, kas ką be-veikia. Ar jau pirka radiją, Pelinėli? Koncertus lan-kyk, ir operą taip pat. Paltelį ar pasisiuvai? Laikas nuo laiko užėik į užsienio knygyną, gal kokią gerą knygėlę pamatysi, nupirk.

Kokios parodos dabar Vilniuje, apžiūrėk, ir kuo smulkiausiai aprašyk, katalogėlių prisiųsk.

Siunčiu Pelinėliui piešinėlių keletą, jie iš čio-nykščių vietų, bet tik fragmentėliai, purvinom ran-kom ne ką tenupieši.

1964. XI. 11

Aš jau naujoj vietoj, Pelinėli, betvarkė didžiau-sia, visi bėgioja, neša, tempia, plauna, debesys dul-kių, ir apskritai, labai karinga nuotaika. Jau susi-radau sau kampą ir laukiu kas bus toliau. Mokslus pradėsiu ryt, poryt. Suvažiuo daug senų pažįstamų, su kuriais Černiachovske pradžioj kartu buvom, be-veik visi čia su aukštuoju mokslu ir daugybė lietu-vių. Iš viso apie 200 žmonių. Vienam kambarįj gy-venam 60 kareivių. Dviem aukštais, ir juokinga, ir nejauku, o kas čia dėsīs, kai reikės atsikelti ir atsi-gulti per 30 sekundžių! Nei savo kojų, nei rankų ne-besugraibysi...

Gusevas iš pirmo žvilgsnio lyg ir įdomesnis negu Černiachovskas. Daug griuvėsių, labai keisti namai, įvairiausių stilių kratinys, sovietškai gra-žu.

Čia gyvensiu lygiai du mėnesius.

Bėga keisčiausios dienos, keisti išpūdžiai, niekas nežino nei kam, nei kodėl, beprasmiausias judė-jimas, o juk tame visos armijos esmė matyt, visur tas pats.

Tęsinys kitame numeryje

Kultūros kronika

Lapkričio 14 d. Čiurlionio galerijoje (Jaunimo centras, Čikaga) atidaryta Arūno Baltėno ir Mindaugo Ažušilio fotografijų paroda „Lietuva. Dialogas apie vertybes“. Paroda, kuri keliaus po JAV 2015 – 2016 metais, siekiama pristatyti ir aktualizuoti Lietuvos fotomenininkų kūrybą, užtikrinti profesionalaus meno sklaidą JAV, skatinti išeiviją domėtis Lietuvos fotografija bei profesionalaus meno renginiais paminėti Lietuvos valstybės atkūrimo 25 metų sukaktį. Parodos atidarymo dieną Eglė Deltuvaitė galerijoje skaitė paskaitą „Lietuvos fotografija: 1960 – 2015 m.“ Paskaitoje parodos kuratorė pristatė Lietuvos fotografijos klasikų, 8–9 dešimtmečio kartą bei šiuolaikinės fotografijos atstovus ir vyraujančias tendencijas.

Lapkričio 23-29 d. pirmajame Naujojo Europos kino festivalyje Romoje tarp 15 šalių bus rodomas ir lietuviškas dokumentinis kino filmas „Avinėlio vartai“ (rež. Audrius Stonys). Pirmasis Naujojo Europos kino festivalis bus išskirtinė galimybė Italijos ir tarptautinei publikai pažinti energingą kūrybinę Europos šiuolaikinio kino įvairovę. Penkiolika šalių (Prancūzija, Švedija, Jungtinė Karalystė, Ispanija, Portugalija, Vengrija, Vokietija, Slovakija, Slovėnija, Austrija, Lietuva, Rumunija, Bulgarija, Lenkija ir Italija) didžiajame ekrane rodys filmus originalo kalba su itališkais subtitrais. Tarp jų bus rodomas filmas apie krikšto stebuklą, nematomą ir nepaaiškinamą Dievo prisilietimą. Pasak Audriaus Stonio, „šiuo filmu norėjome priartėti prie krikšto ištakų, nufilmuoti Jordano upės vandenį, į kuriuos, rodydamas mums kelią, prieš du tūkstančius metų paniro Jėzus Kristus, parodyti ankstyvųjų krikščionybės krikštyklų akmenis, kuriuos lietė pirmųjų krikščionių rankos. Norėjome suvokti ir užfiksuoti dabar, kiekvieną dieną krikšte vykstantį mirties ir atgimimo Kristuje stebuklą.“

Lapkričio 7 d. Modernaus meno muziejuje (MoMA) Niujorke įvyko parodos „Atvaizdų okeanas: naujoji fotografija 2015“ (Ocean of Images: New Photography 2015) atidarymas. Tarptautinėje parodoje, kurioje dalyvauja 19 menininkų iš 15 šalių, eksponuojama Indrės Šerpytytės instaliacija „Buvę NKVD-NKGB-MVD-MGB pastatai“. Menininkė fotografuoja specialiai šiai serijai medžio drožėjo išdrožtus medinius namukus, kurie fotografijose tampa konteksto neturinčiais skulptūriniais objektais. Šie nameliai pagaminti pagal daugelyje kaimų ir miestų KGB eiliniuose pastatuose buvusių įsteigtų kontrolės, tardymų, kalinimų ir kankinimų centrų modelius. Pasak autorės, „paprastai namai mums asocijuojasi su saugumu, tačiau šie pastatai buvo paversti kalėjimais bei kankinimų vietomis“.

Maranta

Atkelta iš 3 psl.

Už jų ėjo kiek ramesnių tonų mėgėjai, įvairaus amžiaus, įvairių rasių, visai plikomis galvomis ir su perukais, baisiai perkarę arba priešingai – net paeiti nevaliojantys dėl savo liguisto storumo, todėl buvo kitų vežami rateliuose. Visi ramūs, besišypsantys, gal net pernelyg smagiai nusiteikę, tarsi būtų šventai įsitikinę, kad žygiuoja podiumu – vienas už kitą gražesnis, kiekvienas itin įmantriu drabužiu apsivilkęs, demonstruojantis pasauliui pačias naujausias madas, Kūrėjo išmonę ir originalumą.

Sėdintys salėje liovėsi kvėpavę, iš savo vietos ėmė keltis *rimtas žmogus*, bet tu spustelėjai jo šlaunį – sėdėk, ir jis leptelėjo atgalios ant suolo, niekaip neįstengdamas supadorinti iš netikėtumo ir nuostabos išsiviepusio veido, dar bandė kažką sakyti, tačiau liežuvis jo neklausė.

Margaspalvis būrelis jau apstojo karstą, kažką šnabždėjosi, kumščiojosi, keitėsi vietomis. Įtampa tarp sėdinčiųjų augo, vis garsiau krutėjo ir Saulės, ir Eduardo giminaičių ir bičiulių lūpos, linko galva prie galvos, čiūžčiojo užpakaliai tai kairėn, tai dešinėn, ėmė spragsėti nevalingai segiojamų rankinių magnetukai.

Viltė dairėsi it pašauta stirnaitė, nesuvokianti, kur link bėgti, ką daryti, o Almutis priešingai, nuleidęs galvą, žvilgčiodamas iš padilbų, nuoširdžiausiai kikenė, laukė šio nenumatyto cirko finalo.

Tu irgi nenutuokei, kuo visa tai baigsis, ar tik nereikės stotis ir aiškinti, kad vilties reikia visiems, ne tik Saulei jos reikėjo, ir visai nesvarbu, kaip, kur ir su kuo jos einam ieškoti, juk ar ne šitaip pasakytų ir kunigas, kuris jau jau turėtų pasirodyti, bet kažkodėl neateina, gal įstrigo spūstyse.

Gal tau prieiti prie Chosė ir paprašyti, kad jau vestų savo būrelį sėstis, kad neužstotų visai giminei Saulės, nes juk giminė piktinasi, ji nežino, kad Saulė priklausė ne tik jai, bet visiems čia susirinkusiems, ir net nesusirinkusiems, visiems, ir ten – už Atlanto paliktiems, ir Taduliui, ir Rūkui, ir netgi baltagalviui, baltablakstieniui Angelui. Saulė neskirstė žmonių pagal kojų, gyvenimo ar blakstienų ilgį, pagal jų kalbos, sijonėlių ar veido gražumą, kaip kad neskirsto mirtis, kuriai nusispjaut į giminytės ryšius ar odos spalvą.

Pradėjo nerimauti šitokio vaizdo niekada gyvenime neregėjusios „Solidarumo“ laikais geresnio gyvenimo ieškoti išvykusios ir lietuvačių žmonomis tapusios kraštetės, ėmė stotis ir garbaus amžiaus ponios, pokario lietuvių emigrantų-senbernių atsikviesotos iš tavosios Dzūkijos kaimų (nes juk iš Sovietų Lietuvos negalėjo nuotakų parsigabenti) tam, kad būtų geromis namų šeimininkėmis, jų palikuonių gimdytojomis ir tik retkarčiais pargrįžtų į gimtinę kaip tikros damos su šviesiais krempleno kostiumėliais ir dailiomis skrybėlaitėmis, su dideliais lagaminais dovanų ir stebintų namiškių didmiesčio manieromis, kurių ir dabar, mirties akivaizdoje, nesidrovėjo pademonstruoti, nes juk jos, daugiau kaip pusę amžiaus čia nugyvenusios, žino, kas dera, o kas ne viešojoje vietoje, ypač ten, kur susirenka tautiečiai. Jos visos, jaunesnės ir vyres-

nės, buvo šios bendruomenės druska, kuri vis dar teikė jai stiprybės, jos vis dar giedojo „atsivežtines“ gražiasias savo krašto giesmes, džiugindamos ne vien kunigų širdis, teikdamos vilties, kad jas giedos ir jų vaikai, ir vaikaičiai. Ir iš tikrųjų, jų atžalos, o retkarčiais ir tų atžalų atžalos, nors tarpusavyje ir kalbėjosi angliškai, bet lankė šeštadienines lietuviškas mokyklas, šoko lietuviškus tautinius šokius, ir bent jau per Vasario 16-ąją traukė lietuviškas dainas.

Šios moterys rengė labdaros akcijas, rinko, skirstė, pakavo geros valios žmonių suneštus nereikalingus drabužius ir siuntė vargšams į gimtinę, jos organizavo muges ir surinktus pinigėlius aukojo tiems, kurie, jų nuomone, tuo metu labiausiai stokojo. Tarp vyresniųjų ponių netrūko ir tokių, kurios nepraleisdavo progos prieiti prie naujo bažnyčioje pasirodžiusio žmogaus ir be didelių ceremonijų paklausti: tavęs neteko matyti, iš kur tu? Kuo vardu? Kur apsistojai? Jų dėka naujokas iš karto pasijusdavo esąs ne vienišas. O dažnai po Mišių būdavo paaimamas už parankės: einam, pavaišinsiu cepelinais, supažindinsiu su mūsų parapijiečiais.

Stojaisi ir tu, naujoji atvykėlė, nė kiek nebijanti susigadinti savo reputacijos bendruomenės akyse, nes buvai jau ne kartą vaišinta cepelinais ir kavute, svečiavaisi daugybės šių puikių šeimų namuose ir vasarnamiuose, negalėdama atsistebėti tuo nenuilstančiu troškimu išlikti, išsilaikyti iki grabo lentos su savo kalba, savo dainom, praeitim ir nusistovėjusia tvarka. Ne labai tau rūpėjo kartais iš kai kurių Saulės „bičiulių“ išgirstos užuominos, kad tavo reputacija ėjo iš tam tikrų lūpų į lūpas per Atlantą, vis labiau sujaukta, apseilėta, telefono laiduose ir skaičiuose niurkyta, iš ausies į ausį sugrūsta, mat ji buvo nederanti prie padorių *rimto žmogaus* namų, kaip ir mintis į juos kviesti gedulingų pietų, o ne į salę prie parapijos bažnyčios. Ar verta apie piktus žmones galvoti, jeigu gerų, anot Tadulio, čia buvo iki valios?

Stojaisi ryžtingai ir jau turėjai eiti tetulytėms priešprieša, bet sustingai vos kelis žingsnius žengusi, nes stambioji juodaodė, visą „Spe salvi“ būrį išrikiavusi abiejose karsto pusėse, pati atsistojo jo kojūgalyje ir užtraukė žemu, vos ne Leonardo Koeno balsu *Hallelujah...* Užtraukė taip, kad sulinke ne tik tavo, bet ir tetulyčių kojos, ir jos tūpė, nutūpė atgalios, amo netekusios, prasižiojusios, juodų rankinių ir baltų nosinaičių įsitverusios, iki galo ir nesuvokiančios, kas atsitiko, kad nuo karsto ėmė plūsti tokia šiluma ir stiprybė, jog teliko užsimerkti, kaip kad dainuoja užsimerkęs Koenas, kurį vargu bau jos buvo girdėjusios ar mačiusios, bet jo giesmė vis tiek jas užliejo palaimos banga ir pradėjo virpėti visos giminės lūpos. Tik dabar jau ne iš pasipiktinimo, o iš gerumo, tokio lengvo ir šviesaus, koks būna tik Velykų rytą arba pagimdžius kūdikį, gerumo, kuris priverčia net ir visiškos klausos neturinčius kartoti su visa margaspalve „Spe salvi“ bendruomene paskui neįtikėtina *storu, juodu*, kaip pasakytų motina, prarūkytu, bet nenusakomai melodingu balsu traukiančią juodaodę: *Hallelujah, Hallelujah, Hallelujah, Hallelujah...*

□